

INTERPRETÁCIA POJMU KURIKULUM UČITELMI 1. STUPŇA ZÁKLADNEJ ŠKOLY

Zuzana Lopušánová

***Anotácia:** Príspevok informuje a prezentuje údaje získané výskumom, ktorý sa uskutočnil v mesiacoch október – november 2006. Cieľom výskumu bolo zmapovať predstavy učiteľov I. stupňa ZŠ o pojme kurikulum. Z výsledkov výskumu vyplýva, že vedomostná úroveň je veľmi slabá, a preto autorka navrhuje vytvoriť program, ktorého obsahom by bol pojem kurikulum, a ktorý by bol následne prezentovaný jednotlivým školám.*

***Abstract:** The author presents the results of her diploma work in this paper. Teachers' opinions on possible changes in curriculum and their images about ideological, contentual and organizational framework are included in this paper.*

Teoretické východiská

Chápanie a interpretovanie termínu kurikulum je veľmi rozmanité. Z histórie tohto pojmu, odborných a pedagogických prameňov sa dozvedáme, že existujú rôzne pohľady na tento termín. P. Gavora a J. Mareš (1996, s. 51) vymedzujú kurikulum v širšom význame ako vzdelávací program, tzn. koho, čo, kedy, ako, za akých podmienok a s akými očakávanými efektmi vzdelávať. V užšom význame ako učebný plán, učebné osnovy a reálny priebeh vyučovania. Európsky pedagogický tezaurus ho prekladá ako: „zoznam vyučovacích predmetov a ich časovú dotáciu pre pravidelné vyučovanie na danom type vzdelávacej inštitúcie“ (Průcha 2002). V spojení s inými výrazmi predstavuje napr. aktivity žiakov v mimovyučovacom procese, ktoré organizuje škola (exkurzie) – *neformálne kurikulum*; ale i skúsenosti žiaka, ktoré získal v škole, ale nie sú explicitne vyjadrené ani vo formálnom ani v neformálnom kurikule (atmosféra školy) – *skryté kurikulum* (Šimčáková 2000) a mnohé ďalšie.

V 90. rokoch 20. storočia začal termín kurikulum prenikať i do slovenského školstva. Jeho vstup bol podmienený na jednej strane potrebou reformovať slovenské školstvo po roku 1989 a na druhej strane tým, že sa vytvoril priestor na prenikanie zahraničných prúdov, ktoré priniesli alternatívny pohľad na výchovu a vzdelanie. V súvislosti s tým sa objavili preklady zahraničných pedagogických prác a začala sa preberať prevažne anglická a americká pedagogická teória a terminológia.

Hoci od roku 1990 uplynulo 17 rokov, uplatňovanie pojmu kurikulum v slovenskej pedagogickej terminológii je stále problematické. Príčinou pomalého etablovania však nemusí byť len jeho široký termínový rozptyl, ale aj fakt, že sa používa v súvislosti s reformou školstva – kurikulumárna reforma, čo môže spôsobovať isté napätie medzi pedagógmi a pracovníkmi podieľajúcimi sa na tejto reforme. Vzhľadom na uvedenú problematiku sme sa rozhodli pre náš výskum.

Ciel a predpoklady výskumu

Ciel výskumu: Zmapovať predstavy učiteľov 1. stupňa ZŠ o pojme kurikulum.

Predpoklady výskumu:

- Učítelia 1. stupňa budú poznať pojem kurikulum. Nedokážu však určiť jeho termínový rozptyl.
- Učítelia 1. stupňa budú spájať termín kurikulum predovšetkým s obsahom vzdelávania.

Metodický postup

1. charakteristika výskumnej vzorky

Výskumná vzorka pozostávala z 30 učiteliek pôsobiach na 1. stupni ZŠ. Vzhľadom na prax sa výskumná vzorka delí na:

- Učitelky s praxou 0 rokov (2x) – cca 2–3 mesiace pôsobili ako učitelky na ZŠ, sa určite na vysokoškolskom štúdiu učili o pojme kurikulum.
- Učitelky s praxou do 16 rokov (7x) – sa pravdepodobne učili o pojme kurikulum na vysokoškolskom štúdiu.
- Učitelky s praxou nad 16 rokov (21x) – sa o pojme kurikulum mohli dozvedieť len z odborných a pedagogických publikácií.

2. výskumné metódy

- Pološtruktúrované interview, v ktorom sme postupovali podľa schematicky zostavených otázok, pričom sme v niektorých prípadoch použili alternatívnu otázku. Získané údaje boli po transkripte a analýze zaradené do obsahových kategórií.
- Asociačnú techniku pojmového mapovania (Janík 2005). V rámci tejto techniky sme sa rozhodli pre štruktúrované pojmové mapy a pri ich vyhodnocovaní sme vychádzali zo základnej mapy, ktorú sme si vytvorili.

3. príprava a realizácia výskumu

Výskum prebiehal na ZŠ v Dúbravke, Petržalke, Ružinovce a v centre mesta Bratislavy. Uskutočnil sa v mesiacoch október – november 2006. Pred začiatkom výskumu bol vykonaný raport, v ktorom boli respondenti stručne informovaní i o priebehu interview. Po vykonaní interview im bolo vysvetlené zadanie druhej úlohy – tvorba pojmovej mapy, pričom boli oboznámení o jej tvorbe. Dĺžka stretnutia s každým respondentom bola cca 20–40 minút.

Analýza zistených údajov

Z materiálu získaného prostredníctvom pološtruktúrovaného rozhovoru sa dozvedáme, že pre 8 respondentov **kurikulárna reforma** predstavuje zmenu v obsahu vzdelávania, zmenu v dokumentoch 7x, zmenu koncepcie školy 6x, zmenu v metódach a postupoch 4x, reformu života 6x a nezaradená odpoveď 10x.

Školská reforma predstavuje zmenu v metódach a postupoch vzdelávania 18x, v obsahu a cieľu vzdelávania 9x, dokumentoch 6x, koncepcii školy 4x, dotýka sa subjektu – žiaka 2x, učiteľa 2x, zmenu v materiálnom vybavení 3x; nezaradená odpoveď 6x.

Respondenti pojem **kurikulum** interpretujú ako dokument 4x, proces výučby 4x, schopnosť 4x, reformu 2x, obsah vzdelávania 2x, životopis 5x; nezaradená odpoveď 13x.

Pojem **program** chápu ako dokument 6x, obsah vzdelávania 2x, obnovu a proces výučby 5x, a činnosť uskutočňovanú v škole 2x.

Kurikulárna, resp. **školská reforma** podľa respondentov prinesie zmenu v metódach a postupoch vzdelávania 16x, obsahu vzdelávania 10x, v materiálnom vybavení 5x, bude sa dotýkať žiaka 4x, učiteľa 5x, prinesie zmenu v postojoch 1x a v dokumentoch 1x; nezaradená odpoveď 18x.

Respondenti by prostredníctvom **kurikulárnej reformy** urobili zmenu v metódach a postupoch vzdelávania 16x, atmosfére práce a vzťahoch 13x, dokumentoch 11x, koncepcii školy 10x, obsahu vzdelávania 9x, materiálnom vybavení 9x, zmena by mala pomôcť žiakovi 5x a učiteľovi 5x.

S pojmom **kurikulum** sa podľa respondentov na Slovensku narába, ale veľmi slabo 5x; nenarába 13x a 10 respondentov sa nevedeli vyjadriť.

Poznámka: údaje sa nezhodujú s počtom respondentov, pretože výpovede väčšinou obsahovali viacero čiastkových výpovedí.

Záverový výskum

Pohľad na termín kurikulum v jeho širokospektrálnej rovine nám ukázal, že respondenti chápu kurikulum predovšetkým ako obsah, ktorý predstavuje „balík“ vedomostí, schopností a zručností, ako aj „balík“ toho, čo je základom a predmetom vzdelávania. Druhá kategória tvorí organizácia, ktorá jednak vymedzuje legislatívny rámec prostredníctvom vydávania záväzných dokumentov a zároveň vytvára materiály, ktoré sa využívajú vo výučbe. Poslednou kategóriou je kategória metódy a postupy. Tá zabezpečuje ako bude vyučovací proces prebiehať a aké stratégie sa budú pri učení využívať. Na základe toho vidíme, že respondenti ponímajú kurikulum v užšom význame – výučba, obsah vzdelávania, pričom sa zamerali len na tri prvky: obsah, organizáciu a metódy. Ak pripúšťajú interpretáciu kurikula ako schopnosť či zručnosť, tak iba v prípade, keď to získali v škole, resp. pôsobením školy. Z týchto údajov môžeme usudzovať, že hoci res-

pondenti poňali kurikulum i z relatívne širšieho významu, nedokázali ho uchopiť v celej komplexnosti. Keď k týmto údajom pripočítame to, že osemnásť respondentov nedokázalo poňať termín kurikulum ani z užšieho ani z širšieho významu, zistíme, že prvý predpoklad sa nám nepotvrdil.

V druhom prípade, v ktorom sme sledovali ako respondenti chápu a interpretujú kurikulum v súvislosti s reformou, sme dostali takéto možnosti. Kurikulum interpretujú ako metódy a postupy zabezpečujúce prenos a sprostredkovanie poznatkov. Druhú možnosť tvorí obsah vzdelávania ako „balík“ poznatkov a vedomostí, ktoré žiaci získavajú v škole. Najčastejšie však respondenti kurikulum vnímajú prostredníctvom organizácie, teda to, za akých podmienok je vzdelávanie vykonávané. V tejto časti vidíme, že pojem kurikulum je chápaný a interpretovaný v užšom význame predovšetkým ako obsah vzdelávania ale i v širšom význame ako klíma školy. Vzhľadom na druhý stanovený predpoklad by sme teda mohli usudzovať, že sa nám predpoklad nesplnil. I tu však treba dodať, že šestnásť až osemnásť respondentov nedokázalo uchopiť pojem ani z jedného významu, širšieho či užšieho. Ak vezmeme do úvahy i vyhodnotenie pojmových máp, ktoré nám dávajú najlepší obraz o tejto problematike, zistíme, že druhý stanovený predpoklad sa nám splnil. Toto tvrdenie odôvodňujeme jednak na základe toho, že len dvaja respondenti chápu kurikulum v jeho najširšom význame, ale i na základe toho, že respondenti v pojmových mapách stotožňovali kurikulum s reformou, čo je v našom prípade nesprávne.

Z výsledkov výskumu teda vyplýva, že učitelia 1. stupňa ZŠ nepoznajú pojem kurikulum, keďže viac ako polovica nedokázala termín vôbec uchopiť. Približne tretina respondentov chápe a interpretuje pojem kurikulum v užšom význame – obsah vzdelávania. Menej ako tretina respondentov ho dokáže vnímať a uchopiť i z širšieho významu – ako súbor komponentov vzťahujúcich sa k riešeniu otázok prečo, koho, čo, ako a za akých podmienok vzdelávať. A len dvaja respondenti sa na termín dokážu pozrieť v kontexte reformy. Na základe týchto údajov jasne vidíme, že učitelia 1. stupňa ZŠ majú značné medzery v poznaní a chápaní termínu kurikulum. V súvislosti s tým sa nám vynárajú nasledovné otázky:

- Prijal učiteľ 1. stupňa ZŠ zodpovedne rolu realizátora a sprostredkovateľa?
- Zaujíma sa a dopĺňa svoje vedomosti o nové poznatky vo svojej profesii?
- Ako môžeme my ovplyvniť poznatkovú bázu učiteľov vzhľadom na termín kurikulum?

Na základe uvedených informácií navrhujeme vytvoriť program, ktorého obsahom by bol pojem kurikulum, v celom svojom širokospektrálnom ponímaní, a ktorý by bol následne prezentovaný jednotlivým školám. Predpokladáme, že by sa tým vyriešila nielen vedomostná úroveň o tomto pojme, ale tiež napätie medzi tvorcami a realizátormi kurikulárnej reformy, ktoré by mohlo byť spôsobené i terminologickou nejasnosťou.

Literatúra

- GAVORA, P.; MAREŠ, J. *Anglicko-slovenský pedagogický slovník*. Bratislava : Iris, 1996.
- JANÍK, T. *Znalost jako klíčová kategorie učitelského vzdělávání*. Brno : Paido, 2005.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 2002.
- ŠIMČÁKOVÁ, L. Poznámky k termínu „kurikulum“. In ŠVEC, Š. *Jazyk vied o výchove*. Bratislava : Gerlach Print a FF UK, 2000, s. 55–63.